

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора мистецтвознавства, професора,
професора кафедри архітектури та дизайну Луцького національного
технічного університету Наталії Владиславівни Скляренко
на дисертаційну роботу Мудаліге Олени Іванівні
на тему: «ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ ВІЗУАЛЬНОЇ МОВИ СУЧАСНОГО
ШРИФТОВОГО ПЛАКАТУ (НА МАТЕРІАЛАХ КОЛЕКЦІЇ
МІЖНАРОДНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ТРІЕНАЛЕ «4-Й БЛОК»)),
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії (PhD)
за спеціальністю 022 «Дизайн»**

Актуальність теми дослідження

У сучасному світі шрифтовий плакат демонструє неперервну трансформацію засобів візуальної мови, що ґрунтується на творчому досвіді минулих поколінь у створенні образних рішень та їх філософському осмисленні. Посилення інтересу до шрифтового дизайну та типографії пов'язано сьогодні із їх експериментальною сутністю та активізацією творчого мислення. Це призводить до усвідомлення шрифтового плакату як цілісної системи, невід'ємною частиною якої є сміливі творчі експерименти, спрямовані на розширення меж виражальних можливостей шрифтової графіки у контексті дизайну візуальних комунікацій. Проте досі потребують теоретичних досліджень питання, які торкаються термінології, розвитку шрифтового плаката різних систем писемності та формування його візуально-графічної мови, що обґрунтовано доводить у дисертації здобувачка.

Обрана дисертанткою тема є актуальною та цінною і з огляду на постійно зростаючу увагу міжнародної спільноти до екологічних проблем, що транслуються у матеріалах колекції Міжнародної трієнале екологічного плакату «4-й Блок» останніх 30 років. Дослідження Олени Мудаліге спрямоване на виявлення ефективних засобів візуальної мови шрифтових плакатів екологічної проблематики, що здатні підвищити еко-свідомість людства та ефективно формувати сприйняття, культуру та поведінку людей засобами дизайну.

Поряд з окресленими питаннями на тлі тотальних проблем глобалізації дослідниця звертає увагу на важливість збереження культурної ідентичності країн з різними системами писемності, за допомогою яких реалізується художньо-естетична функція шрифту. Отже, формування візуальної мови шрифтового плакату стає актуальним завданням сучасної української мистецтвознавчої науки через усвідомлення екологічних, соціальних та культурних проблем та об'єднання творчих зусиль дизайнерів усього світу.

Актуальність теми дослідження підтверджено також і тим, що роботу виконано в межах науково-дослідної теми «Сталий розвиток як вектор

формування сучасної проектної культури» (державний реєстраційний номер: 0122U200902) Харківської державної академії дизайну і мистецтв.

**Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень,
висновків і рекомендацій**

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформовані у дисертації Олени Мудаліге, є обґрунтованими та достовірними. Вони базуються на теоретичних положеннях сучасної науки, що підтверджено дослідженнями науковців, визнаних на національному та світовому рівнях. Список літератури містить 183 позиції (с. 141-159), що засвідчили достовірність викладених положень дисертації.

Багата візуальна джерельна база дослідження (10000 плакатів з різними системами писемності з 60 країн світу) сформована із матеріалів колекції плакатів періоду 1991-2021 рр., що знаходяться у науково-практичній лабораторії «Музей еко-плакату 4-й БЛОК/архів» Харківської державної академії дизайну і мистецтв, підтверджує значимість, цінність та змістовність отриманих результатів. Окрім того до дослідження здобувачкою залучено важливий джерелознавчий матеріал – альбоми-каталоги 11-ти міжнародних виставок трієнале, що містять ілюстративно-інформаційні дані про виставки й авторів робіт (с. 80).

Також підтвердженням достовірності наукових положень дисертації є додатки, сформовані на основі цих матеріалів (с. 161-265). Їх систематизація та відбір засвідчує здатність здобувачки до узагальнення матеріалу та його критичного аналізу. Потрібно наголосити, що значна їх частина уведена до наукового обігу вперше.

Робота Олени Мудаліге визначається чітким формулюванням мети та постановкою завдань, яким відповідає використаний термінологічний апарат дослідження. Об'єкт та предмет дослідження вивчено здобувачкою всебічно та системно. Робота має комплексний характер.

Важливим аспектом обґрунтування наукових положень дослідження є вибір системного підходу, загальнонаукових та спеціальних методів емпіричного та теоретичного рівня (методи аналізу та синтезу, спостереження та порівняння, методи образно-стилістичного аналізу тощо). Це дозволило сформувати уявлення про засоби формування візуальної мови сучасного шрифтового плакату, встановити взаємозв'язки між елементами досліджуваної проблеми та аргументувати достовірність авторських концепцій.

**Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим
вимогам**

Дисертація має логічно впорядковану структуру, що сформована з вступу, чотирьох розділів, висновків та списку літератури (183 позиції). Загальний обсяг дисертації 282 стор., з них основного тексту 159 стор. Додатки представлено на

123 стор., що містять альбом ілюстрацій, список ілюстрацій, список публікацій здобувача та апробацію результатів дослідження.

Вступна частина (с. 16-22) демонструє доцільний вибір мети дослідження, що передбачає систематизацію візуального матеріалу та виявлення основних засобів формування візуальної мови шрифтового плакату різних систем писемності на матеріалах колекції плакатів Міжнародної екологічної трієнале «4-й Блок» (с. 17). Здобувачкою обґрунтовано актуальність теми, грамотно визначено завдання, об'єкт, предмет, хронологічні рамки, практичне та теоретичне значення дослідження.

У *першому розділі «ІСТОРИОГРАФІЯ ПИТАННЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА, МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ»* (с. 23-47) здійснено критичний аналіз теоретико-методологічного матеріалу, що присвячений різним аспектам становлення плакату загалом та шрифтового плакату зокрема, шрифту і типографіки. Це дозволило здобувачці розглянути шрифтовий плакат як спосіб візуальної комунікації з метою формування екологічної культури та поваги до національних цінностей у світовому контексті. Здобувачка Олена Мудаліге підкреслила дефіцит наукових досліджень та їх фрагментарність у межах окресленої проблематики формування шрифтового екоплакату.

У *другому розділі «ШРИФТОВИЙ ПЛАКАТ В КОНТЕКСТІ ЗНАКОВО-СИМВОЛІЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ»* (с. 48-74) Оленою Мудаліге розглянуто шрифтовий плакат як об'єкт дизайну візуальних комунікацій у контексті міжкультурної взаємодії, культурної інтеграції та національної ідентифікації. Важливим моментом роботи є виявлення характерних стилістичних особливостей плакатів трієнале з різних країн та культурних регіонів алфавітної та неалфавітної систем писемності, що демонструє здатність шрифту до адаптації авторської ідеї та її виражальних засобів до змін та викликів динамічного візуально-комунікативного простору. Поряд з цим здобувачка усвідомлює важливість збереження культурної спадщини України та національної ідентичності через застосування нових форм графем української кирилиці та експериментальних засобів візуалізації авторської ідеї у сучасному плакаті.

Третій розділ «ТРИЄНАЛЕ «4-Й БЛОК» В СВІТОВОМУ КУЛЬТУРНОМИСТЕЦЬКОМУ ПРОСТОРИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПАРАДИГМИ» (с. 75-105) розкриває історико-мистецтвознавче підґрунтя розвитку та функціонування сучасної Міжнародної трієнале екологічного плакату «4-й Блок», а також закономірного процесу становлення науково-практичної лабораторії «Музей еко-плакату 4-й БЛОК/архів» у Харківській державній академії дизайну і мистецтв як творчо-наукового осередку, який окреслює важливу проблему позиціонування України в світовому культурно-мистецькому просторі. Здобувачка Олена Мудаліге логічно розкриває зміст еволюції

візуальної мови шрифтового плаката впродовж 1991-2021 рр. Вона окреслює поступове формування єдиної знакової системи на основі експериментів зі шрифтами та впровадження цифрових технологій, що у сучасний період перетворюють плакати на багатовимірні динамічні графічні простори. На підтвердження достовірності сформованої візуально-графічної мови дисертанткою зібрано та систематизовано відповідний ілюстративний матеріал у додатках.

У четвертому розділі «ВІЗУАЛЬНА МОВА ШРИФТОВОГО ПЛАКАТУ В СИСТЕМІ ВІЗУАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ» (с. 106-136) дисертантка узагальнює отримані результати дослідження засобів візуальної мови шрифтового плакату на матеріалах колекції Міжнародної трієнале екологічного плакату «4-й Блок». Особлива увага у цьому розділі приділена ідеї трансформації візуальної форми шрифту, інтерпретації його образного рішення та перетворення на самостійний арт-об'єкт, здатний змінити сприйняття простору. Цінним моментом дослідження є усвідомлення здобувачкою дизайнерської сутності сучасного шрифтового плакату як багатозарової динамічної структури, у якій за допомогою різних видів шрифту, техніки та прийомів виконання написів дизайнер здатний розширити чуттєвий досвід глядача, стимулюючи його інтуїтивне сприйняття.

Загалом, представлена дисертація відповідає паспорту спеціальності 022 «Дизайн». Зміст роботи, висновки та отримані результати свідчать про здатність здобувачки систематизувати, узагальнювати та критично оцінювати значні обсяги наукового матеріалу.

Наукова новизна одержаних результатів

Результати дисертаційного дослідження Олени Мудаліге вирізняються науковою новизною. Здобувачкою вперше систематизовано та узагальнено основні засоби візуальної мови сучасного шрифтового плакату екологічного, соціального та культурно-видовищного спрямування, визначено особливості різних культурних регіонів світу алфавітної і неалфавітної систем писемності за матеріалами діяльності Міжнародної трієнале екологічного плакату «4-й Блок», а також уточнено визначення шрифтового плакату (с. 140).

У роботі введено у науковий обіг нові імена дизайнерів та зразки шрифтового плакату, що зібрані за тридцять років проведення трієнале. Важливим внеском у розвиток дизайну є аналіз та систематизація результатів діяльності Міжнародної трієнале екологічного плакату «4-й Блок» та діяльності науково-практичної лабораторії «Музей еко-плакату 4-й БЛОК/архів» у контексті процесів становлення та розвитку художньої культури та дизайн-освіти в світовому мистецькому просторі.

Усі завдання, поставлені у дисертації, здобувачкою досягнуто. Висновки відповідають поставленій меті та завданням.

Зазначені аспекти дослідження Олени Мудаліге обґрунтовують новизну положень дисертаційної праці, окреслюючи нові тенденції розвитку візуальних комунікацій та можливості подальшого впливу шрифтового плакату на формування екологічної свідомості суспільства.

Повнота викладу положень дисертації в опублікованих працях

Основні положення та результати дисертаційного дослідження Олени Мудаліге викладено у 10 наукових публікаціях, серед яких 4 – у фахових наукових виданнях України (категорія Б), 4 – у збірках матеріалів наукових конференцій, 2 – у публікаціях, які додатково відображають наукові результати дисертації, одна з яких у закордонному виданні.

Усі висновки та наукові положення, що виносяться на захист, отримано Оленою Мудаліге особисто. Усі публікації відображають особистий внесок здобувачки та узагальнюють результати її власного практичного досвіду.

Відповідність вимогам академічної доброчесності

Аналіз тексту дисертації свідчить про відсутність порушення здобувачем вимог академічної доброчесності. Здобувачкою подано посилання на відповідні джерела інформації у тих випадках, де використано твердження, результати досліджень та тексти інших авторів. У дисертації Олени Мудаліге не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації та інших порушень, що могло б поставити під сумнів самостійний характер виконаної здобувачкою роботи.

Практичне значення дисертаційного дослідження

Практична цінність результатів роботи полягає у тому, що систематизовані зразки шрифтових плакатів різного спрямування дають можливість сформувати підґрунтя для практикуючих дизайнерів, рекламних агенцій, освітніх установ та інших організацій, що займаються розробкою екологічних кампаній та плакатів. Шрифтовий плакат також набуває все більшого застосування у процесі фахового навчання в мистецьких навчальних закладах як джерело ідей та натхнення, як засіб презентації креативного способу створення шрифту, як навчально-методичне забезпечення для підготовки студентів у сфері графічного дизайну та дизайну візуальних комунікацій.

Практичне значення дисертаційного дослідження Олени Мудаліге підтверджено довідками щодо впровадження результатів (с. 281-282). Вони доводять, що систематизований візуальний матеріал може бути використаний для організації виставок зразків шрифтового плакату з колекції Міжнародної екологічної трієнале «4-й Блок», проведення екскурсій для відвідувачів, а також для формування лекційних курсів, підготовки методичних матеріалів, каталогів, концепцій експозицій виставок, кураторських проєктів, культурних програм тощо.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Незважаючи на загалом позитивну оцінку дисертаційного дослідження, слід висловити деякі зауваження та міркування.

1. Текст дисертації (розд. 2, с. 53-59; розд. 3, с. 106-110, 115-117) насичений детальними, часто художніми описами шрифтових плакатів, образних рішень шрифтів, що демонструють різні експериментальні підходи до трансформації візуальних засобів (наприклад, «у брутальній палітрі «брудних» відтінків» (с.57); «Дизайнер демонструє володіння «тканиною» плакату, змушуючи її тремтіти на вітру, райдужно розтікатися по поверхні води, переливаючись яскравими кольоровими градаціями» (с. 68); «дизайн, що її візуалізує, має змінюватись і бути рухомим – ковзати, вібрувати, відкликатися ритмом» (с. 62) тощо). Проте така інформація ускладнює сприйняття тексту дисертації, виходить за рамки наукового стилю та потребує узагальнення.
2. У роботі представлено 4 таблиці (табл. 3.1; 3.2; 3.3; 4.1), які лише систематизують матеріал дослідження, а не візуалізують його. На нашу думку, варто додати до текстових блоків фрагменти шрифтів, шрифтових композицій, артінсталяцій, візуальних ефектів, можливо, діаграми чи графіки, які б підсилили розуміння візуальної мови шрифтового плакату. До того ж слід додати таблицю чи схему, що візуально та вербально демонструє відмінності шрифтових плакатів різних культурних регіонів світу алфавітної та неалфавітної систем писемності в історичній послідовності.
3. Дисертаційне дослідження містить специфічні для шрифтового дизайну та типографіки терміни, пояснення яких автор часто подає у дужках. Вважаю, було б доцільним сформулювати короткий термінологічний словник як окремий додаток. Це дозволило б зробити текст роботи більш систематизованим, компактним і лаконічним.
4. У дисертації здійснено ґрунтовний аналіз засобів візуальної мови шрифтових плакатів із різних країн світу, приділено значну увагу творчості дизайнерів Англії, Швейцарії, США та ін., але потрібно було більше уваги приділити аналізу творчості українських дизайнерів шрифтового плакату.
5. У розділі 4 дисертантка дуже стисло окреслює тенденції розвитку сучасного шрифтового плакату (с. 134), проте було б добре подати їх аналіз більш ґрунтовно та у додатках розмістити відповідні зразки.
6. У роботі присутні певні лексичні неточності (зокрема, у розділі 4 «Виявлено основні чинники формування візуальної мови шрифтового плакату» (с. 106, 134), а у висновках «Встановлено засоби формоутворення візуальної мови шрифтового плакату» (с. 139)), «плакат як важливий напрям мистецтва» (с. 23; плакат...«як засіб мовлення інструментами візуалізації» (с.46)); незначні орфографічні помилки, повтори слів, неправильні закінчення.

Проте подані дискусійні моменти не применшують цінність та позитивну оцінку роботи, а мають виключно рекомендаційний характер.

Загальний висновок

Дисертація Мудаліге Олени Іванівни «Засоби формування візуальної мови сучасного шрифтового плакату (на матеріалах колекції Міжнародної екологічної трієнале «4-й Блок»)» є завершеною самостійною науковою працею, що дає цілісне уявлення про дизайн шрифтового плакату екологічного, соціального та культурно-видовищного спрямування. Теоретичні результати дослідження є науково обґрунтовані та достовірні, достатньо апробовані у фахових виданнях мистецтвознавчого спрямування, важливі для сучасного розвитку дизайну та сфери мистецтвознавства загалом.

Таким чином, дисертація, подана на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає чинним вимогам МОН України за структурою, змістом та оформленням, ступенем актуальності та новизни, обґрунтованістю наукових положень та повнотою висновків, науковим рівнем та практичною цінністю, а її авторка Мудаліге Олена Іванівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 022 «Дизайн».

Офіційний опонент,
доктор мистецтвознавства, професор,
професор кафедри архітектури та дизайну
Луцького національного
технічного університету

Н. В. Скляренко

ВІРНО
Начальник відділу кадрів
"08" 08 2019р.

Скляренко О.В.
Гамбуря Ю.Б.